

PORTEX – klíčové gramotnostní dovednosti u žáků základních škol

**Anna Kucharská, Klára Špačková, Gabriela Seidlová
Málková, Hana Sotáková, Pavla Presslerová, Olga
Kučerová**

Diagnostická testová baterie pro žáky 1. stupně ZŠ PORTEX – klíčové gramotnostní dovednosti u žáků základních škol představuje pro současnou speciálně-pedagogickou a psychologickou diagnostiku velmi propracovaný, inspirativní a inovativní diagnostický nástroj, který svým rozsahem a zaměřením dosud v poradenské praxi ve školství chyběl. Autorky testové baterie vycházejí z psycholinguvistického modelu zkoumání gramotnostních dovedností, což je přístup, který překonává u nás dosud zažitě tradiční a aktuálně již do značné míry zastaralé formy diagnostiky. V centru pozornosti autorek je porozumění čtenému jako jádru čtenářské gramotnosti. V poradenské praxi se tento aspekt čtenářské gramotnosti dosud spíše zanedbával, respektive na klíčové schopnosti porozumění čtení se odborníci cíleně zaměřovali spíše u žáků 2. stupně ZŠ a SŠ. Sekundární přínos testové baterie lze spatřovat i v následném obohacení stávajících klasických intervenčních

technik o nové reedukační přístupy u žáků s obtížemi v oblasti čtenářských dovedností. Velmi přínosné je rozšíření diagnostické baterie o oblast sebehodnocení čtení, které má dopad i na celkové sebepojetí žáka. Komplexnost celé testové baterie podtrhuje skutečnost, že autorky neopomíjejí ani širší environmentální vlivy na rozvoj čtenářské gramotnosti, tedy vlivy rodinného a školního prostředí a předkládají užitečné screeningové nástroje, které tyto vlivy mapují.

Manuál diagnostické testové baterie pro žáky 1. stupně ZŠ má 3 části. Část A je věnována teoretickým východiskům, popisu testů, instrukcím k jednotlivým testům, skórování a vyhodnocování. Jednotlivé dílčí testy diagnostické baterie jsou pro uživatele systematicky, velmi přehledně a precizně zpracovány. V odůvodnění jednotlivých testů autorky odkazují na četné zahraniční výzkumy a zdůrazňují provázanost s ostatními testy diagnostické baterie. Nezanedbatelný je i apel autorek na vývojový aspekt,

kteřý nebývá v dosavadních nástrojích cíleně sledován. Každá dílčí kapitola je zakončena bohatým výčtem literárních zdrojů tuzemských i zahraničních, což podtrhuje vysokou odbornou kvalitu dané diagnostické baterie. Jedním z hlavních přínosů předložené testové baterie je zařazení nových testů porozumění – od poslechu s porozuměním až po hlasité a tiché čtení s porozuměním, které v dostupných diagnostických nástrojích pro uvedenou cílovou skupinu odborná veřejnost postrádala. Přehledně graficky zpracované záznamové archy, podnětové archy a pracovní listy s přehledem užžitých ikon v záznamových arších se jeví uživatelsky velmi přívětivé.

Testový manuál je poměrně obsáhlý a od uživatelů bude vyžadovat detailní, pečlivé a poměrně důkladné obeznámení se s teoretickými i praktickými aspekty jednotlivých testů i překonání některých stávajících, mnohdy rigidních stereotypů a zvyklostí v diagnostické praxi.

Manuál B popisuje samotný průběh standardizace, výsledky, jejich interpretaci a předkládá normy. Do standardizace bylo zapojeno 43 základních škol z 11 krajů České republiky, kdy bylo zohledněno hledisko velikosti škol i krajských sociokulturních specifík. Standardizace proběhla v období od října 2018 do prosince 2019 ve dvou, respektive třech etapách, kdy ve 3. etapě byli pouze doplnění respondenti z 1. ročníků. Původně zamýšlený vzorek 1000 žáků v každé etapě (vždy po 200 žácích v každém sledo-

vaném ročníku) nebyl naplněn, hranice 150 žáků ve všech ročnících byla splněna. Standardizační vzorek lze považovat vzhledem k cíli standardizace za dostačtečný a vyvážený. Ověření psychometrických vlastností jednotlivých testů je na vysoké odborné úrovni, výsledky hodnotící validitu a reliabilitu lze považovat celkově za velmi dobré. U testů s nižší reliabilitou (testy porozumění pro 4. a 5. ročník) podávají autorky doporučení k interpretaci těchto testů. Autorky předkládají normy pro jednotlivé ročníky vždy za 1. a 2. pololetí. Na webových stránkách jsou pak dostupné i normy věkové. Autorky neopomíjejí ani genderové hledisko a předkládají normy pro dívky i chlapce. Zcela inovativní a dosud v diagnostické praxi výrazně opomíjený je důraz na rozdílnost výkonů ve vztahu k jednotlivým výukovým metodám čtení. V tomto směru předkládají autorky řadu zjištění a podnětů pro samotnou poradenskou praxi a upozorňují na přednosti i limity jednotlivých metod výuky i ve vztahu ke konkrétní diagnostice žáků se specifickými poruchami učení. V tomto směru by stálo za uvážení doplnit dílčí normy i pro skupinu žáků se specifickými poruchami učení. Odborníci z praxe uvítají kapitolu č. 17 zaměřenou na intervenci v oblasti gramotnostních dovedností navazující na samotný proces diagnostiky. Autorky kladou jednoznačně důraz na diagnostickointervenční model poradenské práce, který je mnohdy ještě stále opomíjen.

Součástí testové baterie je Manuál C se statistickými daty, dostupný na webových stránkách projektu.

Předložená diagnostická testová baterie PorTex má nadstandardní odbornou úroveň. Lze ji považovat v dobrém slova smyslu za moderní diagnostický nástroj pro poradenskou praxi a jednoznačně doporučit k rozšíření do odborné veřejnosti. Je zřejmé, že autorky pracovaly s jasným záměrem, kde a jakým způsobem bude testová baterie využívána. Testová baterie PorTex je do určité míry i výzvou k cílené změně stávající dia-

gnostické praxe v poradenských zařízeních i na poradenských pracovištích, neboť přispívá ke zkvalitnění odborných kompetencí uživatelů a nabízí inovativní nástroje, které dosud v odborné praxi chybí. V neposlední řadě je kvalitním východiskem pro cílenou intervenci v oblasti rozvoje gramotnostních dovedností.

*PhDr. Pavla Cimlerová
Pedagogicko-psychologická poradna
Středočeského kraje*